



Andrzej Mazur

**RZADKIE GATUNKI KUSAKÓW (COL., STAPHYLINIDAE)
REZERWATU MUSZKOWICKI LAS BUKOWY**

**Some rare species of rove beetles (Coleoptera, Staphylinidae)
of the „Muszkowicki Beech Forest” reserve (SW Poland)**

Abstract

Four rare species of rove beetles — *Rugilus mixtus* Lohse, *Quedius curtipennis* Barnh., *Xantholinus clairei* Coiff., and *Ocyopus compressus* (Marsh.) — have been found in the „Muszkowicki Beech Forest” reserve in Lower Silesia — 16.4 ha of deciduous forest with a considerable share of beech *Fagus sylvatica*. The first three of the mentioned above species have been found for the first time in this region. The author emphasizes their biocoenotic role in the forest ecosystems.

KEY WORDS: SW Poland; Coleoptera; Staphylinidae; rove beetles; distribution; ecology; deciduous forests.

Rezerwat Muszkowicki Las Bukowy (16,43 ha), położony na terenie Nadleśnictwa Henryków na Dolnym Śląsku stanowi jeden z niewielu fragmentów pierwotnej przyrody, jakie zachowały się do dziś w strefie Przedgórze Sudeckiego. Obszar chroniony obejmuje położony na zboczu głębokiej doliny pas naturalnego lasu grądowego z dużym udziałem buka *Fagus sylvatica* L. Wynikające z położenia na Przedgórzu Sudeckim przejściowe warunki klimatyczne oraz bogate siedliska leśne wpływają w dużym stopniu na urozmaicenie układów ekologicznych rezerwatu. Wyrazem tego są mezo- i eutroficzne zbiorowiska leśne o charakterze przejściowym i ekstrazonalnym, wykazujące wpływy klimatów: górskiego, podgórskiego, wyżynnego i subatlantycznego.

Na dnie doliny, wzdłuż przepływającego potoku Złotnik rozciągają się zbiorowiska roślinne łągu wiązowo-jesionowego *Ficario-Ulmetum campestris*, składem gatunkowym runa nawią-

zujące do grądów, a w miejscach zabagnionych o podłożu trawertynowym — do podgórskiego łągu jesionowego *Carici remote-Fraxinetum*. Środkową część doliny porastają grądy *Galio silvatici-Carpinetum*, reprezentujące postać wyżynną odmiany Śląsko-Wielkopolskiej. Trzon rezerwatu stanowią lasy bukowe, które w Muszkowicach pod względem kombinacji gatunków najbardziej zbliżają się do żyznej buczyny sudeckiej *Dentario enneaphylidis-Fagetum*.

Fauna rezerwatu Muszkowicki Las Bukowy była przedmiotem dwuletnich badań faunistyczno-ekologicznych. Badano wpływ rębni częściowej na populacje ściółkowych chrząszczy z rodziny kusakowatych *Staphylinidae*.

Kusaki wśród chrząszczy zajmują szczególną pozycję. Jako najliczniejsza gatunkowo grupa systematyczna chrząszczy charakteryzuje się dużą różnorodnością wymagań środowiskowych i pokarmowych przy jednoczesnym małym zróżnicowaniu morfologicznym poszczególnych gatunków. Bezpośrednio z tego faktu wynika duże znaczenie kusaków jako bioindykatorów przemian zachodzących w środowisku. Przewaga wśród przedstawicieli tej rodziny form drapieżnych nad drobnymi formami saprofagicznymi (odgrywającymi ogromną rolę w procesach rozkładu ściółki leśnej), decyduje o tym, że *Staphylinidae* zamieszkują różnorakie i często specyficzne środowiska np. nory gryzoni, gniazda ptaków, środowisko podkorowe itp. W pierwszej też kolejności narażone są na ustępowanie wskutek zachodzących procesów degeneracyjnych prowadzących do uproszczeń struktur ekosystemalnych, bowiem wśród gatunków zoofagicznych liczebność osobnicza pod wpływem tego rodzaju procesów spada znacznie szybciej niż u fitofagów (Kostrowicki 1991).

Prace nad fauną *Staphylinidae* rezerwatu pozwoliły na poznanie składu gatunkowego i wyodrębnienie zgrupowań charakterystycznych dla lasów bukowych tego regionu. Do najciekawszych gatunków z tej rodziny znalezionych na terenie rezerwatu należą:

— *Rugilus mixtus* Lohse — gatunek opisany w 1956 roku. W Europie znany dotychczas z Austrii, Bawarii, Wittembergii,

Saksonii i Czech (Burakowski, Mroczkowski, Stefańska, 1979). Z terenu Polski podany przez Horiona (1965) z okolic Gór Kłodzkich. Znaleziony w rezerwacie Muszkowicki Las Bukowy w mchach porastających pień buka. Jest to drugie stanowisko tego gatunku w Polsce.

— *Xantholinus clairei* Coiff. — podobnie jak gatunek poprzedni opisany w roku 1956. Biologia i rozmieszczenie tego wydłużaka są słabo poznane. W Europie znany z Fennoskandii, części zachodniej i środkowej oraz z zachodnich obszarów byłego ZSRR (Burakowski, Mroczkowski, Stefańska, 1980; Tichmirova, 1973). W Polsce znany zaledwie z kilku stanowisk, lecz na pewno szerzej rozmieszczony. Występuje w różnych środowiskach, od lasów, zwłaszcza górskich i podgórskich, do łąk i ogrodów. Znajdowany w miejscach z dużą ilością nagromadzonej materii organicznej. W rezerwacie Muszkowicki Las Bukowy znaleziony dwukrotnie w grubej warstwie ściółki moderowej. Gatunek nowy dla fauny Dolnego Śląska.

— *Ocypus compressus* (Marsh.) — gatunek rozmieszczony w zachodniej, południowej i środkowej Europie. W Rosji notowany tylko z części europejskiej, a jego występowanie w Syrii budzi wątpliwości (Tichomirova, 1973). Na terenie Polski chrząszcz bardzo rzadki, znany z czterech krain, a w ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat notowany tylko z okolic Szczecina. Zasiadła różne środowiska, znajdowany w spróchniałych pniach, pod opadłym listowiem, wśród mchów i pod kamieniami (Burakowski, Mroczkowski, Stefańska, 1980). Z rezerwatu Muszkowicki Las Bukowy stwierdzony po raz pierwszy dla Dolnego Śląska. Znaleziony w ściółce bukowej, silnie wilgotnej na podłożu trawertynowym.

— *Quedius curtipennis* Bernh. — gatunek europejski notowany również z Azji Mniejszej. W Polsce notowany rzadko, znany tylko z pięciu stanowisk (Burakowski, Mroczkowski, Stefańska, 1980; Borowiec, 1989). Występuje na terenach nizinnych i górzystych, docierając do strefy subalpejskiej. Odławiany na stanowiskach wilgotnych w lasach, na terenach otwartych, pod

opadłym listowiem, odstającą korą, kamieniami, wśród mchów i gnijącej roślinności. Gatunek stwierdzony po raz pierwszy na Dolnym Śląsku z rezerwatu Muszkowicki Las Bukowy. Poławiany był tam wczesną wiosną (jeden osobnik zimujący w mchu (*Polytrichum* sp.) oraz późnym latem i jesienią (pięć osobników w ściółce mulłowej i moderowej).

Na uwagę zasługują również gatunki charakterystyczne dla lasów zbliżonych do naturalnych, których obecność w danym środowisku świadczy o małym stopniu ingerencji człowieka w procesy środowiskowe. Należą do nich:

Quedius brevicornis (Thoms.) — gatunek europejski, w Polsce znany z nielicznych, rozproszonych stanowisk w ośmiu krajach, lecz po drugiej wojnie światowej notowany tylko z Puszczy Piskiej. Żyje w wilgotnym murszu starych, dziuplastych drzew liściastych, zwłaszcza zawierających gniazda ptaków, mrówek czy szerszeni. Larwy odżywiają się owadami bezskrzydłymi i roztocami. (Burakowski, Mroczkowski, Stefańska, 1980). W rezerwacie Muszkowicki Las Bukowy gatunek ten znaleziono w murszu pochodzącym z dziupli jaworu.

Quedius ochripennis (Menn.) — gatunek palearktyczny, z terenu Polski wykazywany rzadko z nielicznych, rozproszonych stanowisk, tylko na Dolnym Śląsku częściej notowany. Ostatnie znalezisko tego gatunku z terenu Polski pochodzi z roku 1939. Zamieszkuje tereny lesiste, gdzie zasiedla stare, zmurszałe i dziuplaste drzewa oraz pieńki (Burakowski, Mroczkowski, Stefańska, 1980). W rezerwacie Muszkowicki Las Bukowy znaleziony w głębokiej dziupli przyziemnej utworzonej z napływów korzeniowych starego buka, z dużą ilością nagromadzonej bukwi.

Stary, 170-letni drzewostan bukowy rezerwatu, przechodzący w stadium optymalne stwarza korzystne warunki do rozwoju i bytowania niektórych chrząszczy z rodziny *Staphylinidae*. Budzi jednakże niepokój fakt, że rezerwat znajduje się pod ochroną częściową i ze zrozumiałych względów brak jest w nim elementów charakterystycznych dla lasów naturalnych (powalonych i murszejących drzew itp.). Objęcie obecnego rezerwatu

ochroną ścisłą pozwoliłoby na samoistną inicjację swoistych procesów biocenotycznych prowadzących do ukształtowania się naturalnego lasu bukowego, a oprócz bezsprzecznych korzyści środowiskowych stworzyłyby warunki do badania procesów regeneracyjnych i sukcesyjnych nie tylko fauny ale i flory.

PIŚMIENNICTWO

- BOROWIEC L., 1989: New records of Polish *Staphylinidae* (Coleoptera). Pol. Pismo Ent., 59: 817—820.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1979: *Staphylinidae*, cz. 2 (przy współpracy A. Szujckiego). Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 6: 1—310.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1980: *Staphylinidae*, cz. 2 (przy współpracy A. Szujckiego). Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 7: 1—272.
- HORION A., 1965: Faunistik der mitteleuropäischen Käfer. Band X: *Staphylinidae* 2. Teil *Paederinae* bis *Staphylinidae*. Überlingen — Bodensee, XV: 1—335.
- KOSTROWICKI A. S., 1991: Świat zwierzęcy. W: Starkel L. (red.). Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze. Warszawa, PWN: 495—514.
- TICHOMIROVA A. L., 1973: Morfoekologiczkie osobennosti i filogenez stafilinid (s katalogom fauny CCCP), Moskwa, Nauka: 1—190.

Adres autora:

Katedra Entomologii Leśnej AR
ul. Wojska Polskiego 71 C
60-625 Poznań